

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده حقوق، گروه حقوق جزا و جرم شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق (M. A)
گرایش: حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی قلمرو شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص

استاد راهنما:

دکتر محمد اسماعیل افراسیابی

پژوهشگر:

سید حسین مهدوی سلیمی

زمستان ۱۳۹۴

تقدیم به :

"أول العلم معرفت الجبار، و آخر العلم تفویض الأمر، الیه"^۱

* پیامبر اکرم - ص *

بارگاہ قدسی خداوند سبحان جلّ جلاله، که سر آغاز هر علمی، شناخت ذات اقدس "اوست". آغاز سفر طولانی کسب علم و معرفت، شناخت خداوند جبار است و، مرحله پایانی آن، واگذاری همه کارها به "اوست". کسب علم و علومی که، انسان بداند که محکوم به اراده خداوند متعال است و در مقابل اراده و جباریت باری تعالی چاره ای جز فرمانبرداری و تسلیم ندارد. و آگاه باشد که از علوم فراگرفته نمیتواند بر علیه هم نوعان خود استفاده نماید، بلکه میبایست در خدمت منافع مشروع انسان ها بوده و در مسیر صلح و آشتی آنان و دفع شرّ، اقدام به اجرای عدالت نماید. و پایان هر علمی، تفویض امور دانش مکتسبه است به خداوند، یعنی ایمان و اعتقاد قلبی و تسلیم به قیامت سبحانه و تعالی است. یعنی ممزوجی از اخلاق و دوری از کبر و غرور.

و تقدیم به اعضای خانواده ام. به همسر و فرزندان عزیز و صبوری که تحمل کردند محرومیت از حدود سه سال از بهترین اوقات فراغت پدر و سرپرستان را، و پرداخت هزینه های سنگین مخارج دانشگاه را که بلافاصله پس از باز نشستی و پس از حدود سی و دو سال خدمت توان فرسا و خطیر در دستگاه قضائی، کمتر در کنار این عزیزان بوده است. لکن بواسطه علاقه و افر به کسب معلومات و بالابردن اطلاعات علمی حقوقی خود و بویژه اطاعت از توصیه نبی مکرم اسلام، حضرت محمد مصطفی (ص) که میفرماید: "طلب العلم فریضة علی کل مسلم" و یا "أطلب العلم، من المهد، الی اللحد"^۲ که واجب دانسته اند آن حضرت، کسب علم را، به تحصیلات خود ادامه دادم و انشاء الله اگر توانی باشد و وسع مالی اجازه دهد، نیز ادامه تحصیل خواهم داد. چرا که، ترک کسب علم و دانش، سخت دلگیر کننده است.

^۱ - ابو حامد غزالی، محمد بن محمد، کیمیای سعادت، ج ۲، ص ۴۰۴، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳، انتشارات علمی فرهنگ (حدیث نبوی)

^۲ - نهج الفصاحه (کلمات قصار رسول الله - ص)، ترجمه مجیدی خوانساری، غلامحسین، ص ۴۷۴، چاپ اول، ۱۳۸۵، انتشارات انصاریان، قم

تشکر و قدردانی :

"هر کس یک حرف به من بیاموزد، مرابنده خود کرده است"^۱

(امام علی علیه السلام)

از همسر، و فرزندان دانشجوی خود، که در تنظیم سیستم word و برنامه های کامپیوتر کمک کردند، تابتوانم پایان نامه را شخصاً تدوین و تایپ نمایم و این عزیزان، رفع اشکال نماینداشتباهات تایپی و نوشتاری کامپیوتری مرا. چراکه، زیاد با کامپیوتر و خصوصاً word و برنامه های آن آشنائی ندارم. و تشکر و قدردانی و افری دارم از اساتیدی که در جهت تکمیل این پایان نامه، از تعیین و تصویب موضوع، ندادوری و ارشاد و راهنمایی باینجانب همفکری و همراهی داشته اند. اساتیدی که حدود بیست و چهار سال قبل نیز در همین دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، از محضرشان دروس حقوق جزا و جرم‌شناسی اطفال و نوجوانان و سایر دروس را آموختم و کسب علم نمودم. و طی سه سال اخیر هم توفیق حضور در کلاس های تدریس این عزیزان را داشتم. اساتیدی که جفاست، اگر در این پایان نامه، حتی بعنوان یادمان نامی از آنان نیاورم. بزرگوارانی همچون: جناب آقای دکتر محمد اسماعیل افراسیابی "استاد راهنما" در این پایان نامه و "استاد اخلاق"، که بیست و سه سال قبل هم شاگرد ایشان در دروس حقوق جزا بوده ام، و متون حقوقی یک دورادراین دوره تحصیلات تکمیلی نیز در محضر این استاد عزیز گذرانده ام. و جناب آقای دکتر هوشنگ شامبیاتی "مدیر گروه آموزشی دانشگاه"، که دهها سال است که کتب تدوینی حقوق جزای عمومی و اختصاصی ایشان، منبع و مرجع قضات و دانشجویان رشته حقوق، بویژه گرایش جزا و جرم‌شناسی است. و دهها سال قبل نیز دانشجوی ایشان بودم. و جناب آقای دکتر محمد رضازندی، که سالها افتخار همکاری قضائی را در کنار این بزرگوار داشتم و در مقطع کارشناسی ارشد در این دانشگاه به ایشان درس پس داده ام. و در موضوع و تدوین پایان نامه نیز همفکری و کمک باینجانب داشته اند. و سایر اساتیدی که در دوران تحصیلات تکمیلی از دانش آنان کسب فیض نمودم، همچون آقایان: دکتر علی نجفی توانا، دکتر صالح ولیدی، دکتر گلپایگانی، دکتر محمد آجاق، دکتر صادق سلیمی، حجت الاسلام طوبائی عزیز، و سایر اساتید معزز.

خداوند بر توفیقات این بزرگواران بیافزاید، که مرابنده آموزه های خود نموده اند.

^۱ - نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، جلد ۳، ص ۱۱۲. www.andalibonline.com

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سیدحسین مهدوی سلیمی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۱۱۶۰۱۰۰۱۵۱ در رشته حقوق که در تاریخ ۹۴/۱۰/۰۷ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی قلمرو شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص با کسب نمره ۱۶/۵ و درجه خوب دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: سیدحسین مهدوی سلیمی

تاریخ و امضاء

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

شورای اخلاق پژوهش

بایدی از خداوند سبحان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن تمام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌ایست جایگاه دانشگاه در اعتدای فرهنگ و تمدن بشری، مادام‌العمر و اصنام‌هیبت علمی و اخلاقی و نگاه آزاد اسلامی متعهدی که دریم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعقلی نگینیم:

- ۱- اصل برانست: التزام بر انست جویی از حرکت زرقار غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه‌ای غیر علمی می‌آیند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب‌داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و ارائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکارگران علمی و دانشمندان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم با حرمت با انجام تحقیقات و رعایت جانب‌داری خود و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات و سایر صاحبان حق).
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان‌ها و کشور و کلیه افراد و نهادی مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای بی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان‌سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت‌لای و ممنوعی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی و دانشگاه و کلیه بکارگران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور و کلیه مراحل پژوهش.

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۴/۱۰/۰۷

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای سید حسین مهدوی سلیمی از پایان نامه خود دفاع نموده و با
نمره ۱۶/۵ بحروف شائزده و نیم و با درجه خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما:

بسمه تعالی
دانشکده حقوق

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۳۴۶۲۰۸۰۵۹۳۲۰۰۱
عنوان پایان نامه: بررسی قلمرو شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص		
نام و نام خانوادگی دانشجو: سید حسین مهدوی سلیمی	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۴/۰۲/۰۲	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۴/۱۰/۰۷
شماره دانشجویی: ۹۱۱۶۰۱۰۰۱۵۱	رشته تحصیلی: حقوق	
استاد راهنما: دکتر محمد اسماعیل افراسیابی		
استاد/استادان مشاور:		
آدرس و شماره تلفن:		
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>از مباحث مهم مطرح در حدود الهی و حقوق جزا و جرم شناسی و در ادیان و قوانین کیفری کشورها، عمل دسترسی بدون مجوز و مجرمانه منجر به ارتکاب جرائم سنتی و در فضای مجازی و سایبری امروزه، تحت عنوان جرم مادر می باشد. لکن، عنایت به موضوع اطلاقی این پژوهش «بررسی قلمرو شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص»، و متمرکز بر روی واژه قلمرو، که به تصویب شورای محترم کمیته تخصصی گروه آموزشی دانشکده رسیده است. طی سه فصل و شش بخش و شش مبحث و چندین گفتار، با مروری مختصر در تاریخ و ادیان و تمدن ها و در قوانین موضوعه و مقررات کیفری ایران، صرف نظر از آثار اعمال مزبور و مجازاتهای مقرر، به آن پرداخته شده است. نکته قابل تأمل، حوزه قلمرو ارتکاب اعمال مورد اشاره در موضوع پژوهش، و اشخاص و مقامات تعیین کننده این قلمرو می باشد. و اینکه، افراد و اشخاص غیررسمی و عادی تا چه حدی مجاز به ورود به قلمرو حریم خصوصی اشخاص می باشند. و ایضاً، دادن اختیار و جواز دسترسی و شنود و ورود به حریم و قلمرو مزبور فقط از سوی شارع و مقامات مسئول ممکن خواهد بود. لذا، حتی الامکان با بررسی اجزاء موضوع مصوب پایان نامه، سعی در بیان ساده و روان مطالب شده است.</p> <p>کلید واژگان: قلمرو، شنود، دسترسی، اطلاعات، ارتباطات، حریم خصوصی اشخاص، جرائم سایبری، فضای مجازی، قوانین موضوعه داخلی</p>		

مناسب است

تاریخ و امضاء:

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اوّل: فرآیند اصول و مبانی تحدید قلمرو حریم خصوصی اشخاص.....	۱۰
بخش اول: حریم خصوصی در عصر باستان و ادیان و مذاهب.....	۱۲
مبحث اوّل: از عرف باستان تا قبل از اسلام.....	۱۳
گفتار اول: در قانون حمورابی.....	۱۴
گفتار دوم: در یونان باستان.....	۱۷
گفتار سوم: در روم باستان.....	۱۹
گفتار چهارم: در اروپا.....	۲۱
گفتار پنجم: در ایران باستان.....	۲۳
جمع بندی.....	۲۵
مبحث دوّم: حریم خصوصی در ادیان الهی.....	۲۵
گفتار اول: در دین و سیره حضرت ابراهیم(ع).....	۲۵
گفتار دوم: در آزمون حضرت داود(ع).....	۲۶
گفتار سوم: در دین حضرت موسی(ع).....	۲۷
گفتار چهارم: در مسیحیت.....	۲۷
بخش دوم: حریم خصوصی و قلمرو آن در اسلام.....	۳۰
مبحث اوّل: وضع حدود و حریم قلمرو.....	۳۱
گفتار اول: در قرآن کریم.....	۳۲
گفتار دوم: در سیره و کلام پیامبر اکرم(ص).....	۳۷
گفتار سوم: در کلام معصوم(ع).....	۳۸
مبحث دوّم: عقل، حریم خصوصی، و تکلیف حواس و جوارح.....	۴۰
فصل دوّم: حریم خصوصی در سیستم‌های رایانه‌ای و سایبری.....	۴۱
بخش اوّل: تاریخچه فضای مجازی.....	۴۴
مبحث اوّل: بررسی حریم خصوصی در cyber space.....	۴۵
گفتار اوّل: حریم خصوصی در رایانه‌ها و فضای مجازی.....	۴۷

۴۷	گفتار دوم: مجرمین سایبری.....
۴۹	گفتار سوم: زمینه های ورود به قلمرو اطلاعات رایانه ای.....
۵۰	مبحث دوم: جرائم رایانه ای مادر.....
۵۱	گفتار اول: درخارج از ایران.....
۵۳	گفتار دوم: در ایران.....
۵۴	گفتار سوم: انواع متداول جرائم رایانه ای ورود به اطلاعات.....
۵۶	بخش دوم: انواع جرائم سایبری.....
۵۶	مبحث اول: پلیس سایبر.....
۵۷	گفتار اول: امنیت اطلاعات.....
۵۸	گفتار دوم: شگردهای کشف جرائم شنود و دسترسی.....
۵۹	گفتار سوم: اقدامات پلیسی.....
۶۰	مبحث دوم: پلیس سایبری در ایران (Cyber Police).....
۶۱	گفتار اول: عموم وظائف پلیس سایبری.....
۶۲	گفتار دوم: پلیس ویژه سایبری.....
۶۳	گفتار سوم: پلیس شنود و دسترسی به اطلاعات.....
۶۵	فصل سوم: جواز قانونی شنود و دسترسی مجاز به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص.....
۶۸	بخش اول: بررسی مفاهیم.....
۶۸	مبحث اول: تعاریف.....
۶۸	گفتار اول: تعریف شنود و مصادیق و آثار آن.....
۷۳	گفتار دوم: دسترسی.....
۷۵	گفتار سوم: اطلاعات.....
۷۷	گفتار چهارم: ارتباطات.....
۷۹	مبحث دوم: چگونگی دسترسی، وتشابه و تفارق آن با هک.....
۸۰	گفتار اول: دسترسی بطور عموم.....
۸۰	گفتار دوم: دسترسی رایانه ای به حریم خصوصی.....
۸۲	گفتار سوم: جمع بندی.....
۸۳	بخش دوم: هدف شنود و دسترسی غیر مجاز، از اطلاعات و ارتباطات.....
۸۶	مبحث اول: صاحبان اطلاعات و ارتباطات.....

۸۸	گفتار اول: اشخاص حقیقی
۸۹	گفتار دوم: اشخاص حقوقی
۹۰	گفتار سوم: داده ها و سامانه های رایانه ای و مخابراتی و امواج الکترونیکی
۹۴	مبحث دوم: قلمرو شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص در قوانین داخلی
۹۴	گفتار اول: در قانون اساسی
۹۸	گفتار دوم: در قانون حمایت خانواده
۹۹	گفتار سوم: در قانون آئین دادرسی کیفری
۱۱۰	گفتار چهارم: در قانون مجازات اسلامی
۱۱۲	گفتار پنجم: در قانون جرائم رایانه ای
۱۱۶	نتیجه گیری
۱۱۸	پیشنهاد
۱۱۹	منابع و مأخذ
۱۲۰	کتاب آسمانی، فقهی و دینی
۱۲۰	کُتُب
۱۲۱	مجلات
۱۲۱	مقالات

مقدمه

الف : بیان مسئله

وسعت بهره برداری از سیستم های عامل و اینترنتی و این تکنولوژی پیشرفته، استفاده روزافزون از آن بعنوان وسیله ارتباط جمعی، به غیر از انجام نقل و انتقا لهای مالی و پولی، اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص را نیز در بر می گیرد. که بر وزارت تکاب جرائمی علیه این داده ها اجتناب ناپذیر خواهد بود. بغیر از ورود به جرائم قانونی سنتی، شیوه ارتکاب به جرائم پیچیده رایانه ای در داخل کشور، ایجاد می نماید تا قوانین خاصی برای نظارت و مقابله با جرائم متنوع مزبور، به فراخور زمان و مکان، پس از کارشناسی توسط نخبگان در این رشته های الکترونیکی، و همفکری مقنن با جامعه شناسان و حقوقدانان متبحر، خصوصاً در امر جزا و جرم شناسی، تدوین و تصویب گردد. سابقه تاریخی حکایت از این دارد که شارع و حاکم و قانونگذاران در زمان و مکان و در مورد افرادی خاص، جواز شنود و دسترسی و کنترل نامحسوس اطلاعات و ارتباطات و رفتارهای اشخاص و ورود به حریم خصوصی آنان را داده اند. باتوجه به موضوع مصوب پژوهش حاضر در کمیته گروه هیأت علمی آموزشی دانشکده، قلمرو شنود و دسترسی به هرگونه اطلاعات و ارتباطات، بطور اعم مورد توجه قرار گرفته است. و پژوهشگر در این مختصر، قصد یافتن مجازات های مقرر و متناسب با جرائم ارتکابی را ندارد. اما به مصادیق و قلمرو این دو عمل و مراجع صدور جواز قانونی پرداخته است.

قاعدتا، پژوهش بر محور موضوع مطروحه تدوین می گردد. و موضوع هم دارای نکات اصلی است که در اینجا، قلمرو محوریت دارد. که بطور کلی بدو آمیخواهد دسترسی به اطلاعات و ارتباطات اشخاص را مورد بررسی قرار دهد. و ایضا، شنود به آن دو امر خصوصی را، و نه فقط در سیستمهای الکترونیکی و رایانه ای، بلکه هر دسترسی و شنود را متذکر شده است. لکن باتوجه به اینکه در امر جزا و جرم شناسی پژوهش می شود، لزوماً جواز یا عدم تجویز قوانین کیفری مدنظر است. نکته دیگری که در موضوع مستتر است، عدم تعیین زمان و مکان برای فعل یا ترک فعل دو عمل مذکور است. یعنی، دسترسی

و شنود محدود به زمانی خاص و عصر تکنولوژی و رایانه نیست. بلکه بشر از بدو خلقت تا کنون مبتلا به ارتکاب این دو فعل مجرمانه فاقد مجوز شرعی و قانونی بوده است. مطلب دیگری که در موضوع لحاظ شده است، و غلبه بیشتری دارد، جنبه اثباتی این دو عمل است. یعنی قلمرو مجوز شرعی و قانونی برای دستیابی به اطلاعات و ارتباطات اشخاص، که تا کجاست. هر چند، معطوف به قلمرو شنود و دسترسی هستیم، اما به مفاهیم اطلاعات و ارتباطات، آنهم از نوع خصوصی آن توجه می شود. این پژوهش به اطلاعات و ارتباطات عمومی نمی پردازد. بلکه به جنبه های نفی و اثباتا هر دو عمل، یعنی غیر مجرمانه و مجرمانه و گناه بودن این اعمال توجه دارد. و از آنجائیکه تدوین قوانین آمرانه برای عمل و ترک این اعمال از بدو خلقت انسان متأثر است، در نتیجه شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص نیز، از تاریخ علت هبوط انسان به جهان مادی، حتی الامکان بررسی می شود.

در ادامه پژوهش، بموضوع قلمرو و روده حریم خصوصی اشخاص و مجوزهای قانونی و مقامات دارای اختیار صدور جواز در قانون اساسی و قوانین حقوقی و مدنی و موضوعه کیفری ایران مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

ب : ضرورت و اهمیت پژوهش

* هر موضوع پژوهشی مهم، باید ضرورت پردازش راداشته باشد. و آنچه که در تحقیق بسیار قابل توجه است، اهمیت و ضرورت تحقیق است. بسیاری از محققان معتقدند که این دو مقوله مجزای از یکدیگر هستند.^۱

اهمیت پژوهش: از آنجائیکه پژوهشگر اهمیت تحقیق را بانوع مسئله ای که انتخاب کرده، بیان می کند لذا سعی شده است، عنایت به ویژگی مهم موضوع حریم خصوصی اشخاص، و اهمیت بیشتر آن در قلمرو این حریم، تحقیق در زمینه واژه اخیر مدنظر اصلی قرارداد دارد. چرا که این امر می تواند حتی در ارائه

^۱ - دلاور، علی، روش تحقیق پیشرفته، علوم و تحقیقات، ص ۲۱-۱۳۷۹. www.hawzah.net

طرح تحقیق، بررسی ادبیات و پیشینه تحقیق، نقش اساسی ایفاء کند. اهمیت دادن به موضوع پایان نامه، از آن جهت است، که مشخص شود، ارزش علمی تحقیق بعمل آمده چه اندازه است. برای مثال: تحقیق در فضای تکنولوژی رایانه ای و الکترونیکی و تاثیرگذاری بر پیشبرد علم و اطلاع عموم باهدف جلوگیری یا مقابله با جرائم رایانه ای امروزه، تاچه میزان موفق است.

ضرورت پژوهش: به دلیل همان اهمیت، به توضیح و تبیین کافی موضوع در این تحقیق پرداخته می شود، تا مطالعه کننده و استفاده کننده از تحقیق رابه محتوای ارائه شده و تحلیل های بعمل آمده حساس تر کند. که از پژوهش حاضر بهره لازم رابرده و مورد استفاده کاربردی قرارگیرد.

ج: بایسته های پژوهش (ادله انتخاب موضوع)

جایگاه "بایسته های تحقیق و پژوهش (ادله انتخاب موضوع)"، در حوزه های مختلف تحقیق، معمولاً دغدغه فکری محققین و دانش پژوهان است. و این تنهامشکل جامعه پژوهشگران نیست، بلکه از مواردی است که بایستی در پژوهش مورد ملاحظه قرارگیرد. لذا مسئله یابی و موضوع شناسی و اشراف بر این موضوع پژوهشی حاضر، که با کمک اساتید آگاه به نیازهای جامعه، انتخاب شده است، آنهم دردورانی که به سبب گسترش علوم و فنون و انبوهی و کثرت آثار و انتشارات علمی، به عصر انفجار اطلاعات نام گذاری شده است. ابزار بایسته های یک تحقیق، و به مفهوم دیگر، چراغ هدایت "ادله انتخاب موضوع" است. و بجا بوده است انتخاب پروپوزال در دست تحقیق.

د: پیشینه پژوهش

از آنجائیکه، اولین پژوهشگر عرصه تحقیقات نیستیم. پس باید احتمال بدهیم که محققین دیگری هم ممکن است قبلاً به عین یا شبیه مسئله تحقیق ما پرداخته باشند. لذا مراجعه به تحقیقات، مقالات یا کتب و کتابخانه های عمومی و ملی و تخصصی راجع به موضوع پروپوزال یا سخنرانی های آنان، میتواند پیامدهای مثبت متعددی داشته باشد. که مفید در تدوین پایان نامه است. فلذا، توجه هیأت محترم

^۱ - خاکی، غلامرضا، روش تحقیق بارویکردی به پایان نامه نویسی، تهران، انتشارات بازتاب، ص ۲۸- ۱۳۷۹. www.hawzah.net

شورای علمی در کمک و همفکری بسیار مفید در انتخاب موضوع این پژوهش، ودقت پیشینه ها، جای قابل تقدیر است.

ه: هدف پژوهش

هدف پژوهش که بی شباهت به بایسته های پژوهش نیست، برداشت صحیح از بطن موضوع پژوهش است. که در این تحقیق، سعی بر استنباطی درست از مفاهیم اطلاق موضوع و افعال ارتكابی شنود و دسترسی و حریم خصوصی اشخاص در قوانین داخلی بویژه کیفری و مجازات اسلامی بعمل آمده است. که در مقدمه تلاش گردید که هدف پژوهش تبیین گردد.

و: روش پژوهش

پایه و اساس هر علمی، راه و روش شناخت آن دانش است. و ارزش قوانین و قواعد هر علمی هم بر روش آن استوار است. روش تحقیق هم در واقع فرآیند نظام مند یافتن پاسخ یک پرسش یا راه حل یک مسئله می باشد. به بیانی روش‌تر، روش تحقیق، مجموعه ای از قواعد و ابزار و راه‌های معتبر و قابل اطمینان و نظام یافته است. آنهم برای بررسی واقعیت‌ها، کشف مجهولات، یافتن روابط و دستیابی به راه حل مشکلاتی که در مسیر پژوهش قرار دارد. که در این پژوهش، جستجوی حدود و قلمرو و عمل شنود و دسترسی غیر مجاز، و اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص، با مروری در منابع ادیان الهی و دینی و تاریخی و قوانین کیفری داخلی و قانون جرائم رایانه ای (بخش اخیر قانون مجازات اسلامی)، مدنظر قرار دارد.

ز: مشکلات پژوهش

پژوهش، علیرغم جاذبه مطلوب کنکاش در منابع علمی و چاره جوئی مشکلات و حل مجهولات و شناسائی منابع با ارزش دانش گذشته و امروزه، همواره مشکلاتی را نیز در مسیر تحقیقات پژوهشی به همراه دارد. که حتی عده ای از دانشجویان را برای رسیدن به نتیجه و مقصود، به چالش می کشاند. که در زمان و مکان، برای پائین آوردن وضعیت کمی و حتی کیفی پژوهش، مشکل ایجاد می نمایند. مانند:

الف: عدم امکان دسترسی بموقع به اعضای شورای کمیته تخصصی گروه آموزشی ویامدیرگروه، و ترددهای مکرری مورد به دانشگاه و اتلاف اوقات گرانبهای دانشجو.

ب: انتخاب یامعرفی استاد راهنما با تأخیر، وعدم دسترسی بموقع به ایشان.

ج: تغییر مکرر موضوع پیشنهادی پروپوزال به گروه محترم کمیته تخصصی.

د: تشریفات دست و پاگیر اداری در دانشگاه، از جمله عدم راهنمایی و ارشاد صحیح و بموقع دانشجو، من جمله تایپ هشت صفحه فقط شش سطر کوتاه پروپوزال در ۱۴ روز توسط انتشارات دانشگاه.

ه: تعطیلات متعاقب تصویب ششم اسفند ۹۳ موضوع، و فرارسیدن تعطیلات نوروز و تأخیر در شروع کلاسهای بعد از تعطیلات و فاصله زمانی کوتاه تا امتحانات و فرارسیدن تعطیلات تابستان.

و: موضوع مصوب، اطلاقی است. چرا که برای بیان جامع و کامل و ورود به تبیین اهمیت موضوع پروپوزال، ضمن نیاز به دسترسی به منابع متنوع در نقاط مختلف و کتابخانه ها و مراکز علمی و پژوهشی و حتی در سایت ها، میبایست گذشته مرتبط با موضوع را مورد مذاقه و بررسی قرار داد. که نیاز به زمان و فراغت از دغدغه های شغلی، شخصی و دست و پاگیر دانشگاهی دارد. ایضا، بواسطه گرانی کتابها، امکان ایتباع چندین کتاب مقدور نیست.

"زمان وعدم اتلاف وقت دانشجو، بویژه فاصله نگرفتن تدوین پژوهش از گذراندن واحدهای درسی"، مهمترین عنصر مورد نیاز پژوهشگر است، که اگر امکان بهره برداری بهینه از آن فراهم نباشد، و یا اخلال ایجاد شود، پژوهش با مشکل مواجه خواهد شد. که دانشگاه و خصوصاً اساتید معزز شورا و راهنما و اساتید داور، کمک قابل توجهی در رفع این مشکلات میتوانند داشته باشند.

ح : چارچوب پژوهش

چارچوب پژوهش، دریچه ای است که محقق از آن منظر، به پدیده های مورد بررسی اش نگاه میکند. که پراکندگی نگرش در این چارچوب، ممکن است محقق را دچار سردرگمی کرده و موفق به کادربندی پژوهش نشود. گاهی نظاره از این لنز، یک نظریه مشخص است و گاهی، مجموعه ای از نظریه های به هم مرتبط خواهد بود، که بصورت یک گفتمان علمی است. "از نظر پیربور دیو، جامعه شناس شهیر

فرانسوی، آنچه که جوامع انسانی رامی سازد، نه افراد هستند و نه گروه‌های افراد، بلکه نوع و ماهیت مناسبات و ارتباطات میان آنها مهم است. و چارچوب پژوهش را هم، مجموعه عناصر نظری و مفهومی مورد نظر پژوهشگر در تحقیق تشکیل می دهند. بنابراین، انتخاب یک مفهوم بعنوان مبانی تحقیق، نخستین گام در این زمینه است.

برای مثال: اگر در خیابان شاهد یک نزاع و درگیری خشونت بار بین دو راننده وسیله نقلیه باشیم، که پس از تصادفی جزئی بایکدیگر، این رفتار ناپسند را برای حل مسئله بوجود آمده انتخاب کرده باشند، بر همین رفتار و رخداد، نشانه ای از کاستی در رشد سرمایه اجتماعی افراد است. نتیجه اینکه، نگاه و مذاقه در اقدام به شنود و ورود دسترسی غیر مجاز مجرمانه به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص (حریم خصوصی افراد)، حکایت از کوتاهی و تعلل در پیشگیریهای بموقع و علمی از وقوع این نوع جرائم است. بر این اساس، تفسیر ما از یک رخداد، از منظر و دریچه ای مشخص شکل گرفته است. و این، همان چارچوب نظری و مجموعه ای از همین نظریه هاست که مبنای تحلیل محقق قرار می گیرد.^۱

فلذا، نگاه گذرا به چارچوب رفتار و اعمال ترفیعی موضوع اطلاقی در این پژوهش، که در منابع تاریخی و دینی و قوانین موضوعه، گناه و جرم انگاری شده است، تحلیل نظری مفهومی خواهد بود.

ط : پرسش های پژوهش

هر پژوهش علمی یا حقوقی، سوالاتی هدفمند دارد که نیاز به پاسخهای روشمند خواهد داشت. به همین دلیل، پرسشهای هر تحقیق، انگیزه تدوین هر پژوهش را نیز شکل می دهد. و این پژوهش سه سوال اصلی و دو پرسش فرعی دارد.

سوالات اصلی

اول: آیا قوانین موضوعه جزائی، عنایت به آثار عدم رعایت آن، که مخاطبانش افراد جامعه (از نونهال تا افراد مسن) هستند. و میبایست بتوانند مفهوم مواد قانونی را براحتی درک نمایند. با وجود اصطلاحات بسیار فنی و تخصصی در قانون جرائم رایانه ای که مناط اعتبار در طرح موضوع این پژوهش است. اگر

ناآگاهانه مرتکب ورود و شنود و دسترسی شوند، بازهم قاعده "جهل به قانون رافع مسئولیت نیست حاکم خواهد بود، یا قاعده قبح عقاب بلا بیان"؟.

دوم: حدود و عمق قلمرو شنود و دسترسی منظور در قانون جرائم رایانه ای تا کجاست؟.

سوم: آیا جرائم دسترسی و شنود غیر مجاز مندرج در قانون جرائم رایانه ای، هر یک بردیگری در ارتکاب جرم اولویت یابتری دارند، یا مکمل یکدیگر هستند؟.

سوالات فرعی:

اول: آیا اخذ ضمانت جبران خسارت و وثیقه، در جرائم شنود و دسترسی غیر مجاز منظور جلوگیری از اشاعه یافته های ناشی از ارتکاب جرائم مذکور، قابل اجرامی باشد؟.

دوم: آیا در جرائم مذکور، جبران خسارت، متصور است؟.

ی : فرضیه های پژوهش

پژوهشگر، باتنویر مسئله در ذهن خود، یک پاسخی را هم برای فرضیه تحقیق می یابد. یعنی فرضیه، پاسخی احتمالی و موقت به سوال یا سوالات پژوهشی است. که در مراحل حقیق، درستی یا نادرستی آن، مورد آزمون محقق قرار می گیرد. به بیانی دیگر، فرضیه یک حدس معقول و علمی است. درباره دویا چند متغیر، که با جمله خبری همراه بوده و نمایانگر نتایج مورد انتظار پژوهشگر می باشد.

فرض پاسخ به سوال اول:

بنظر میرسد هر سه قوه حاکم در کشور، بویژه قوه مقننه بواسطه سرعت بسیار بالای حرکت عمومی و خصوصی در استفاده و بهره برداری از فضاهای مجازی، سایبری و رایانه ای و از این قبیل در کشور، بمنظور عقب نماندن از این حرکت و نیز بواسطه سبقت گرفتن مجرمین در استفاده از این سیستم ها علیه منافع و حریم خصوصی اشخاص، با عناوین فنی و تخصصی و حتی علمی تدوین قانون نموده اند. و درک بیشتر مفاهیم تخصصی مندرج در مواد قانونی را در مقام رسیدگی و استنباط در مراجع قضائی، به کارشناسان و مهندسی فنون مذکور ارجاع امر نموده اند.

فرض پاسخ به سوال دوم: هر حریمی، حدود و ثغور و عمقی دارد. و فرض بر اینست که شنود و دسترسی مستنبط از مواد ۱ و ۲ قانون جرائم رایانه ای هم، قلمرو و حریمی دارد که قوانین موضوعه کیفری ایران به آنها اشاره شده است. و تفسیر تطبیقی آن با قانون اساسی و شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام و دیوان عالی کشور و محاکم و دادرسان، است. که به قوانین و مواد قانونی مزبور در بخش اخیر پژوهش اشاره می‌گردد.

فرض پاسخ به سوال سوم:

فرضیه متبادره ذهن در این سوال اینست که، از جهتی دسترسی و شنود، اولویت و برتری نسبت به یکدیگر دارند و از جهتی مکمل یکدیگرند. یعنی قائل به تفکیک می‌شویم.

الف: عمل مجرمانه دسترسی مندرج در قانون جرائم رایانه ای اصولاً مقدمه جرم (جرم مادر) است. و تقدم بر ارتکاب جرم شنود دارد. چراکه، تا دسترسی مجرمانه ای صورت نگیرد، مرحله جرم شنود غیر مجاز محقق نمی‌گردد.

ب: مکمل یکدیگرند. چراکه، جرم شنود پس از ورود دسترسی به اطلاعات، واقع می‌گردد. و آلا شنیدن اتفاقی که، جرم تلقی نمی‌شود. هر چند که هریک از این دو عمل مجرمانه، جرم مستقلی تلقی می‌شوند.

ک: ساماندهی پژوهش

اطلاق موضوع بررسی قلمرو شنود و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات خصوصی اشخاص، که محدود به زمان و مکان خاصی نیست، و از دوران باستان تا عصر حاضر، و تا تدوین قوانین موضوعه در عصر تکنولوژی اینترنتی امروزه مورد توجه بوده است. لذا در این پژوهش، تلاش بر اینست که ساماندهی پایان نامه با توجه خاص و بررسی جزئی و جرم شناسانه مورد تحقیق قرار گیرد. خصوصاً در قوانین کیفری ایران.

این پژوهش، با توجه به اینکه در حدود یکصد و ده صفحه، یا کمتر از آن، پیش بینی تدوین و مکتوب گردیده است. لذا، دارای چکیده و مقدمه و یازده مضامین بیان مسئله - ضرورت و اهمیت پژوهش -

بایسته های پژوهش (ادله انتخاب موضوع) - پیشینه پژوهش - هدف پژوهش - روش پژوهش - مشکلات پژوهش - چارچوب پژوهش - پرسش های پژوهش - فرضیه های پژوهش - وبالاخره ساماندهی پژوهش میباشد. که درهریک، تلاش شده تاابتدائاً، ارتباط این مضامین باتحقیق تعریف واضحی شوند، تامطالعه کننده، باآگاهی بیشتری به متن اصلی واردشود.

درتقسیم بندی های این تحقیق، چهارمقطع تاریخ باستانی، دینی، مذهبی، وعصر حاضر حقوقی و قانونی انتخاب، وقوانین خاص راجع به گناه انگاری وجرم تعییری تعرض به حریم خصوصی اشخاص و شنودودسترسی به اطلاعات وارتباطات خصوصی ومحرمانه مردم درقانون آئین دادرسی کیفری وقانون مجازات اسلامی وقانون جرائم رایانه ای درحدوسع این پایان نامه وباشاره به موادی ازقوانین جزائی، موردبررسی قرارمی گیرد. وتلاش براینست که حتی الامکان درمجموعه ای که مکتوب میگردد، پیام ونتیجه مطلوب حاصل آید.